

Ukunt het al meteen aan de omvang zien: de redactie heeft de afgelopen tijd niet stil gezeten. Zoals reeds aangekondigd is dit nummer geheel gewijd aan de toren van onze mooie kerk, die 100 jaar geleden instortte. U treft drie artikelen aan. Centraal in het artikel van Clari staat het instorten van de toren op 12 december 1904. Hanneke belicht de toren nadat deze in 1944 door de Engelsen in brand is geschoten, terwijl onze vaste correspondent Theo u verrast met het schitterende verhaal van kapitein Derby. Maar ook gedichten en liederen over de toren krijgen een prominente plaats, terwijl foto's het geheel completeren. Deze foto's komen uit de collectie van Piet Bogmans en Theo v.d. Loo. We hadden deze keer zoveel kopij dat we enkele gedichten niet hebben kunnen plaatsen. Ze worden echter zorgvuldig bewaard, zodat ze op een later tijdstip alsnog opgenomen kunnen worden. Sinds 1 oktober 2004 maakt ondergetekende ook deel uit van de redactie. En natuurlijk hoop ik in de nabije toekomst eveneens een waardevolle bijdrage te kunnen leveren aan ons verenigingsblad. Maar vooreerst wens ik u veel leesplezier met deze superdikke Van den Herd.

Kopij voor het volgende nummer kunt u aanleveren tot begin januari 2005.

Namens de redactie:

Ans Verhouden-Vermeulen

De redactie kan de historische juistheid van de inhoud van de artikelen niet in alle gevallen controleren, Eventuele onjuistheden zijn voor rekening van de auteur.

Den Oirschotse toren

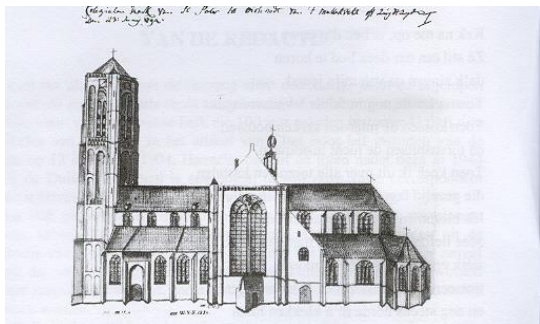
Gé de Kroon, broer van bierbrouwer Louis de Kroon, zelf ook brouwmeester, o.a. bij Heineken, was cultureel zeer actief. Hij schreef veel voordrachten voor familiefeestjes, hij schilderde niet onverdienstelijk, hij was houtsnijder en uit zijn pen kwamen ook meerdere verzen en gedichten, vooral in het Brabants dialect. Ook het volgende gedicht over de Oirschotse toren is van zijn hand.

De moeilijkheid is het schrijven van dialect. Soms, als voor dezelfde klank een andere letter gebruikt werd of er duidelijke typefouten stonden, is dat verandert. Maar niet te veel. Het beste is, om door de spelling heen te kijken en gewoon in de Oirschotse taal te lezen.

Kek na me op, ik ben d'n ouwe toren.
Zê stil om nar deez lied te horen
da'k zingen ga van mijn jeugd.
Toen waar dè nog in felder levensvreugd.
Toen kossen de miensen kerken bouwen
en torenspitsen de lucht instouwen.
Toen keek ik uit over alle torens en kastelen
die gezèjld lagen mee d'r zwaar kantelen
lèk blommen in ons Brabantse land.
Mee liefde heeft Oirschot men gebouwd
stèrk en trots, want eeuwenoud
trotseer ik wind, storm en onweersbuien,
en nog steeds hörde m'n klokken luien
't eender blij en droevig lied
d'n eendere tolk van vreugd en verdriet.
Ik zê d'n ouwe toren
Uit Oirschotse handen geboren.
Uit Oirschots grond gegroeid, gerezen
recht omhoog naar 't hemelhuis.
Want dor heurt het Oirschot thuis.
Ik zê d'n toren, d'n ouwe.
Zo kunnen ze d'r genne mèr bouwen.
Ga mèr kijken in de contreien

en ge kregt mèr medelijen,
mee al die armzalige torentjes
mee d'r spitske lèk armzalige vorentjes.
Ik tors deez eeuwen stèrk en stoer
op m'n schouwers, op m'ne skoer.
Ik beheers de Kempen, 't skonste land
da vloiede uit Gods scheppende hand,
m'n dörp, z'n hei en z'n stroom
en rond de mèrt d'ouw kastanjeboom.
De tijd kwamen, de tijd gongen.
Ik weet nog d'n tijd da minnestrelen zongen
van helden en wondere edelvrouwen.
Toen processies mee brandende flambouwen
over Brabants wèijen togen,
de vanen veurop, en de boeren d'r koppen bogen.
Over de Brabantse weijen togen
De vanen veurop, en de boeren d'r lkoppen bogen.
Ik weet d'n tijd da Napoleon hierlangs trok
mee wèijende vendels en witte wapenrok.
Ze togen over de Fransche baan.
Van wijte - zaag ik - kwamen ze d'r aan.
Mèr allen kwamen en gingen heen.
En d'r bleef er gin, gin een

ès ik. Mèr ook ik wier ouwer.
Ik vuulde 't òn d'n druk op m'n schouwer.
Lèk 'n rimpeltje vuulde ik de òrste scheur
die groter wier, en van atere toew veur
liep ze stillekes dur m'n torenlijf.
Ik kreeg d'allures van 'n ouw ziek wijf.
Ik bibberde bij 'n windje da zwakjes kwam wèijen
en rond m'ne spits hong te speuledrèijen.
Toen kwam de dag, da'k nie mèr kon houwen.
Ik vuulde 't toen de Mats ston te spouwen
in z'n hand, en honk aan de touwen
en luide da't schokte dur m'n lène.
Da waar 't lest, ik gong, ik waar tène.
Ai, ik viel, viel 'n gat in de grond.
Hoe gelukkig dat er niemand stond.
Datter gen kinderen speulden aan m'ne voet,
èn dat geen marktdag was, 't trof ammel zo goed.
Da is te danken aan de zörg van haar
die Oirschot beschermt, zo wonderbaar.

Tekening Hendrik Verhees 1794 De tije kwamen, de tije gongen

We zijn zo rijk
mee Ons Lief Vrouwke van d'n Heilige Eik.
Ik wier al 'ns vlug weer opgeknaapt.
Al wier ik wa stomper overkapt,
toch waar'k wer denklijk d'n ouwe
èn dee 't me goed 't land te overschouw
en. Ik vuulde me wer stèrk, ik waar d'n ouwe.
Wer laagde de gruun en blauwe landouwen.
Wer bloeide de hei, zo pèrs en blij.
Wer klom de zon, klom over mij.
En kinderen speulde an m'ne voet.
En hunne kinderlaach, die dee me zo goed.
Ik: zé wer d'n ouwe toren,
'n bietje stomper ès te voren.
Mèr m'n lied klinkt over 't land.
M'n klokken zingen over't edele Brabant.
Ik: zé d'n eeuwen ouwe toren
èn al die eeuwen boren
m'n transen 'n gat in de blauwe
luchten en wiegewèijen de kauwen
m'n galmgaten in en uit,
gedragen door't beierend geluid
van m'n klokken mee d'r longen,
blij, mèr ook weemoedig dik en droef,
ès d'n doodgraver 'n kòlleke groef
in d'n ouwe Oirschotse grond

as er iemes boven èerde stond.
Ik: hé mee òllie lief en leed gedragen
Mee òllie geskraud, gefest, geslagen.
Mèr toen kwamen donkerder dagen
èn zong m'n klok vur't lest d'r zwaar en
droevig lied, want de mof tartaren
kwamen en stalen 'r bronzen geluid
èn haalden m'n klokken d'n toren uit.
Ge zult ze nooit meer horen,
de trots van onze toren.
't Is triest, mèr 't waar woar,
't afscheid van m'n klok viel zwoar.
Doch pas 't begin van van al't verdriet
da laag vur men int wreed verschieft.
Ik: hörde 't zwaar kanongerommel
wijd over de grens en achter de Dommel.
Ik: vuulde 't oorlogsmonster naderen,
tot int diepste van mijn aderen.
Wor waar m'n stem, m'n zware,
die jullie vur deez wrede gevaren
warschouwen kos..m'n brandklok weg .....nood!
Ai...vlucht minsen...de dood!
Wie zal da èndje spoorrail horen,
da hangt te bemmelen in m'ne toren?
Vlucht mee oew hebben en oew houwen,
weg van de rokende schouwen.
D'n oorlogsbrand zal oew huizen skroeien,
oewen hèrd, oew koeien zullen loeien.
urn 't ongemolken zen.
Ik zaag oew veul en diepe pijn.
De weemoed te moeten schèijen van 't land
da ge deed gedeije mee gezegende hand
Van d'n èkker die ge ploegde,
van't fabriek, waarin ge zwoegde
en poten draaide vur 'ne stoel.
Weg van de guld, weg van d'n doel.
Weg mee oew vrouwen keinder
na 'n onbekende einder.
Ik zaag jullie vluchten
mee 'ne kreugen die zwaar zuchtte
onder de last van de trieste vracht.
En ik wachtte op de donkere nacht.
De zwarte, die elke avond zwarter viel.
Ai .....daar hedde 't òrste projectiel.
Ze hebben me gevonden.
't Is eeuwige zonde.
Ik zie hoe droevig 't mofgespuis,
lèk hyena's leeg steelt ..huis na huis.
En in Oirschot is 't zo stil..zo akelig stil.
Ik vuul de wind, ik luister..en ik ril
en ik wacht weer op de volgende granaat,
die deez stilt' toe gruzelementen slaat.
Ik zie de kanonsloop over't kanaal.
Ze spauwen vrachten ijzer en staal
op ons dörp en z'nen ouwe toren,
die steeds dieper in m'n lènen boren.
Ik vuul't...ik zal't nie lang mèr maken.
Ze kunnen me te hèndig raken.
Ik zè zo groot en rijzig..lang.
Ik bibber. . .ik zè zo bang,
want ik moet zoveul beschermen

da'k binnen 't bereik van m'n èrmen.
 M'n kanunnikenbanken, die ouwe,
 ès ik die mèr mag behouwen.
 't Koor mee z'n rijke ballustrade,
 de preekstoel en de plechtige gewaden.
 't Waar toch allemol zo duur.
 AL. .dor heur ik al 't laaiend vuur
 int torentje op de kerk.
 Da is 'n duivels barbarenwerk.
 Ik vuul d'n brand die schroeit.
 Ik vuul d'n hete trek die loeit.
 En grote vurige vlammen lekken,
 grote zwartrooie wolken trekken
 over m'n schouwers de lucht in.
 Dor zit 'ne felle zucht in.
 Deez woest ontombre brand
 ziet rood van't stof... ofis't van bloed?
 Ik vuul nog 'ne treffer na deez kogel vloed
 en ik val..ik val gelèk 'ne held,
 lèk de vurbije historie ons dik vertelt
 dur deez zinloos en wild oorlogsgeweld.
 Aanzie d'n toren nu gebroken,
 lèk van 'n skelet steken nog de balckenknoken
 triestig zwart in de grouwe lucht.
 En rond de mèrt hangt nog de zucht
 van't geen verloren is vurgoed
 èn nooit mèr trugkomt...lèk't bloed
 van al degene die in die dagen vielen
 dur deez zèlfde projectielen,
 die mij moesten wonden.
 Waar nie elke wonde zonde?

Aanzie m'n steeds gebroken toren
 met meer liefde ès tevoren.
 Want dieper groeide dur't leed d'n band
 die van mij uit over Oirschot spant.
 We hebben't leed te samen gedragen.
 Ze hebben ons wel hard geslagen.
 Mèr ook straks zal ik weer herrijzen
 èn hoog uit over de Kempen wijzen.
 Dan zie ik weer m'n ouw landouwen.
 Dan wiegewèijen weer de kauwen
 m'n galmgaten in en uit.
 Dan klinkt wer'blij 't beierend geluid
 van klokken die galmen lèk lang te voren.
 Dan ze'k wer d'n ouwe..eeuwenouwe toren.
 M'ne toren kapot.. m'n kerk verbrand.
 Verbrand de pastoorz'ne autoband.
 M'n Oirschot diep gewond, geschonden
 mee in elk huis een gapende wonde.
 Mèr 'n vrukske hoop brengt nog m'n koperen schaal,
 die wer sprekt dezelfde taal
 van centen, die vallen mee 'ne holle tik.
 Ge hört't sebiet, ze geven meest blik.
 De kerkmester zee: "God zal't oe lonen" en knikt,
 zo dik er weer 'ne cent in z'n schaal tikt,
 Geef vur de kerk mee volle hand.
 De schaal die moet vol, toewaande rand!

Gé de Kroon

De instorting van d'n toren

---

*Es ge nou ons dôrp in komt,
 dan stodde ja verstomd.
 Dan moete na d'n torren is gon kê- ê -ken.
 De leeje van de ro:d
 die wiesen van God gen ko:d.
 Want Cuypers ha gezeed
 'kwed dèttie honderd joar nog stee.*

Dit is het refrein van een liedje dat zo'n eeuw geleden her en der op partijen en feesten in Oirschot gezongen werd. Een spotliedje op het instorten van onze kerktoren op 12 december 1904, maar vooral op de toestanden er omheen. Waarschijnlijk zullen veel Oirschottenaren zich afvragen hoe het zover heeft kunnen komen, dat onze toren instortte en wat de raadsleden daarmee te maken hadden? Het antwoord op de eerste vraag vergt nogal wat uitleg, maar op de tweede vraag is het antwoord kort: de toren was eigendom van de gemeente en niet van de rooms-katholieke parochie. Dat is niet zo verwonderlijk als men wel zou denken. De toren immers had lang geleden voor de Oirschotse gemeenschap ongeveer dezelfde functie als de Belforten, die je nog in Belgische steden als bijvoorbeeld Brugge, Gent en Aalst kunt bewonderen. Hij kon gebruikt worden als uitkijkpost. In de toren hingen klokken die als voorlopers van kranten, de telefoon, radio en fax de bewoners "kond deden" van opvallende wereldlijke gebeurtenissen.

Bij blijde aankondigingen, zoals de geboorte van een Oranjetelg of een kind van de Heer van Oirschot, werden de kerkklokken soms een uur lang (en dit drie keer per dag) geluid. Ook rouw, bij sterfgevallen van belangrijke personen, werd bekend gemaakt en geuit door het luiden van de klokken. In gevallen van ramp, zoals een brand, werd de stormklok geluid. Van "onze" vader heb ik nog dikwijls de opmerking gehoord als de brandsirene ging: "*Hört, 't störrmt*". Door het "orlogie" op de toren bleven onze voorouders die nog niet in het bezit waren van enig uurwerk, in

ieder geval die van törp, bij de tijd. En het begin van een nieuwe dag werd tijden lang aangekondigd door het luiden van de torenklok om 5 uur in de morgen, terwijl de klepperman verplicht was "alle avonden om 9 uren het ganse jaar door een kwartuur de avondklok te luiden". Het woord belfort, met nadruk op bel, waarmee onze toren in de archieven soms aangeduid wordt, is dus wel op zijn plaats.

En hoe het zover heeft kunnen komen.

Om hier een antwoord op te vinden moeten we een hele stap terug doen in onze geschiedenis. We gaan terug naar de Franse Tijd. De tijd rond 1800. De tijd dat de Fransen half Europa, waaronder ons land, onder de voet hebben gelopen. Bij de inval van de Fransen (1794-1795) in ons land brengen ze, met hun leuze van Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap, ook vrijheid van godsdienst mee. De gereformeerde godsdienst is niet langer de staatsgodsdienst. Veel Brabantse kerken die, dan zo'n anderhalve eeuw geleden door protestanten in beslag zijn genomen, komen weer in bezit van de katholieken. In Oirschot beginnen de onderhandelingen over de teruggave van de kerk aan de rooms-katholieke parochie in 1798, maar pas in 1800 kunnen de parochianen weer bezit nemen van hun kerk. Bij die onderhandelingen is niet de toren betrokken. Die blijft eigendom van de gemeente. Vermoedelijk is in de tijd vóór 1800 de toren maar summier onderhouden.

In 1819 komt vanuit Den Haag de vraag of de gemeente Oirschot het onderhoud van de 3 Oirschotse torens op zich wil nemen. Daarvoor zal Oirschot jaarlijks f 530,- uit de Haagse kas krijgen. Oirschot wil wel op voorwaarde dat de torens eerst gerepareerd worden. Vermoedelijk gebeurt er echter voorlopig niks. Later -in 1826- blijkt dat er f 2.000,- door de domeinen in de gemeentekas is gestort, maar dat dit, onder het regime van burgemeester Steyvers, nooit gebruikt is voor onderhoud aan de toren. Daardoor is de toren in zeer slechte staat en moet hij nodig gerepareerd worden. De kosten daarvoor worden geschat op f 8.403,- en dat geld kan de gemeente niet ophoesten.

Dus vraagt zij geld uit de provinciepot. En als dat niet lukt aan Zijne Majesteit. Het lukt inderdaad niet. De provincie laat weten dat het Oirschots eigen schuld is en dat zij ook van de Koning (het rijk) niets hoeven te verwachten. De gemeente moet maar andere wegen zoeken om aan geld te komen, bijv. door te lenen.

De toren schijnt inderdaad in zeer slechte conditie te zijn, zo slecht, dat van hogerhand beslist wordt dat de klokken niet meer geluid mogen worden zolang de toren niet hersteld is.

In 1827 laat burgemeester de Jong een metselaar uit Oisterwijk, H. Essens, de toren nog eens inspecteren. De kostenraming die Essens opgeeft, is voor de gemeente niet acceptabel. Een tweede deskundige wordt benaderd. Men informeert in Vught, waar de toren in dezelfde staat van bouwvalligheid verkeert als die van Oirschot. Daar komen de kosten uit op f 3.100,- en dat klinkt beter voor onze vroede vaderen. Uiteindelijk maakt J. Barkx, een meester-timmerman uit Tilburg, een nieuwe begroting voor Oirschot. Hij komt uit op f 3.010,59 en dat vindt de gemeenteraad aannemelijk. Timmerman Barkx moet zo gauw mogelijk een bestek maken, dat ter goedkeuring naar de Provinciale Staten gestuurd zal worden. We schrijven dan 1828. In 1829 komt die goedkeuring.

Er vindt een inschrijving van aanbesteding van het werk plaats waar 8 aannemers uit de regio op reageren.

P. van Poppel, aannemer te Princenhage, met compagnon Corneilis Vergauwen, timmerman en ene Jan Willems, krijgen het werk toebedeeld.

De firma Wijers uit Tilburg neemt de steigerwerken aan, terwijl Jan en Martinus Essens tot opzichters benoemd worden. Daarvoor krijgen ze een bedrag van f 200,- dat ze samen moeten delen. Ook uit het bestek van reparatie blijkt dat een grondige opknappbeurt (vanaf de fundamente tot aan de spits van de toren, aan de binnen- en de buitenkant) nodig is.

Puin aan de voet van de toren

In mei 1829 begint de aannemer met de reparatie en in juli van dat jaar wordt hij alweer "van zijn taak ontheven" omdat de reparatie niet naar behoren uitgevoerd wordt. Of er verder gewerkt wordt aan de toren en door wie blijft een vraag.

We maken een sprong naar 1860. Er komt dan weer een goedkeuring bij de gemeente binnen om de toren te laten repareren. Het werk, waarbij blijkbaar tegelijkertijd ook de kerk onderhanden genomen wordt, geschiedt onder leiding van een nog jonge architect P. Cuypers.

Een interessant detail is, dat het oksaal en het orgel uit de kerk afgebroken worden en (met toestemming van de gemeente) in de toren een zolder gemaakt wordt, waarop het orgel geplaatst wordt. Van het oksaal worden "vier kolommen met basement en kapiteel uit het begin van de 16de eeuw gespaard en ter ondersteuning onder de nieuwe "orgelzolder" gesteld. Dat zijn de kolommen die nu nog de ingang van de kapel van de H. Eik schragen en sieren.

Veel zal er aan de toren niet gerepareerd zijn want acht jaar later worden er weer enkele deskundigen, waarschijnlijk Oirschottenaren, de toren in en op gestuurd om hem te inspecteren. Het resultaat is: het zoveelste plan voor een grote reparatie. Uit het bestek is op te maken dat onder andere de toren op verschillende plaatsen aan het scheuren is, dat er nogal wat stenen los zitten en dat het leien dak vernieuwd moet worden. In 1870 begint de reparatie, waarbij ene A. Meyers opzichter is. Onderhand begint de toren toch wel een voorwerp van heel grote zorg te worden.

Het is een kleine sprong in de tijd naar 1881, tijd voor weer een goede herstelbeurt. In mei van dat jaar besluit de gemeenteraad om de toren maar weer eens te laten repareren. Nu door ene Essens en ene Bullens.

Francis Stans heeft al een begroting gemaakt en hij zal voor het steigerwerk zorgen. Waarschijnlijk is het bij dat besluit gebleven want een jaar later wil de raad laten onderzoeken of reparatie wel echt nodig is. Of die toch nog hebben plaatsgevonden kunnen we uit de archieven niet opmaken. Wel dat ondertussen (in 1886) de ramen in de toren door zware hagel totaal vernield worden. En ook dat Oirschot de toestand van de toren blijft onderzoeken.

In 1888 wordt de volgende inspectie vermeld, waarop in het jaar daarop het zoveelste besluit valt om de toren in 1890 te laten restaureren. Maar in plaats van aan die restauratie te beginnen, wordt het voorstel gedaan de toren over te doen aan de rooms-katholieke parochie. Het ligt voor de hand dat die niet erg happig is om een verzwakte toren over te nemen.

Als dan het raadslid Somers bij een latere vergadering (1891) voorstelt er desnoods geld bij te geven, (men is de toren met al zijn wee wel heel erg graag kwijt) breekt er een heftige discussie los in de raad, waarbij raadslid van Heumen, die faliekant tegen dat aanbod is, aanvoert dat de kerk rijk genoeg is en de parochianen wel zullen betalen en dat de gemeente arm is. Bovendien: Wat zullen andersdenkenden wel denken als de gemeente geld schenkt aan de rooms-katholieke parochie.

Enfin; het feest gaat niet door en de gemeente gaat zelf maar weer aan het repareren, beter gezegd aan het oplappen. Want door gebrek aan financiën wordt het weer geen grondige restauratie, maar oplapwerk aan vooral het bovenste gedeelte van de toren. En dan blijkt dat onze toren toch zo belangrijk is dat men van hoger hand de boel in de gaten houdt, want Oirschot krijgt in 1891 een reprimande vanuit Den Haag dat ze geen bericht gestuurd hebben dat de toren weer gedeeltelijk in de steigers staat.

Het metselwerk waar in 1892 aan begonnen wordt, wordt verricht onder leiding van timmerman/metselaar Nol den Ouden die - gedwongen door geldgebrek - veel tufstenen ornamenten laat vervangen door ornamenten van gekapte bakstenen.

Twee jaar later gaat men weer aan het restaureren, nu vooral het onderste gedeelte van de westgevel der toren. De gemeenteraad heeft hiervoor een bedrag van f 500,= uitgetrokken. Ook nu wordt er veel tufsteen vervangen door baksteen en worden scheuren gedicht.

Tijdens die restauratie komt de opzichter der monumenten, ene A. Mulder, hoogst persoonlijk de toren inspecteren. Over zijn bevindingen schrijft hij een uitvoerig rapport aan het ministerie van Binnenlandse Zaken. Enkele details daaruit wil ik u niet onthouden. Over het benedengedeelte zegt hij:

"De toren ziet er oppervlakkig beschouwd goed uit.

Bij nauwkeurige waarneming echter ziet men aan het benedengedeelte der beide Zuidwestelijke contreforten nogal ernstige scheuren. Ook vielen meermalen ingewaterde stukken naar beneden, zoodat men eenige jaren geleden verplicht werd reparatiën te doen verrichten".

Over de klokken, er zijn 4 klokken in de toren:

"De eerste, ongeveer uit het jaar 1750, is 1,25m hoog en 1,57m in doorsnede. Nummer twee is uit 1696. Ze is 1,12m hoog met een middellijn van 1,41m. De derde klok is in 1735 vergoten. Ze is 0,97m hoog en heeft een diameter van 1,19m. De oudste klok is van 1428 en meet 0,53m met een doorsnede van 0,64m. Als opschrift draagt die laatste klok: Barbera Vocar Anno Domini MCCCCXXVIII". De andere klokken hebben volgens Mulder ook wel opschriften, maar die zijn door de stand van de klokken niet leesbaar. Mulder schrijft tevens het spijtig te vinden dat er weer tufstenen banden, profielen en afdekkingen vervangen worden door bakstenen, of oversmeerd worden met cement. Hij eindigt zijn rapport met de verzoeking dat *"de uitgetrokken gelden echter onvoldoende blijken te zijn zoodat te vreezen is dat, als er voor de verdere werkzaamheden geen voldoende gelden worden disponibel gesteld, men het schoone portaal ook met cement zal moeten besmeeren."*

Ondertussen blijft de toren, ook na deze herstelwerkzaamheden, de gemoederen in de raadsvergaderingen bezig houden. Men wil nog steeds van de toren af, maar het kerkbestuur gaat nog steeds niet op de aanbieding in. Er wordt - om het zacht uit te drukken - door enkele raadsleden niet erg vriendelijk over Deken Franken en zijn bestuur geoordeeld.

Nog enkele kleine tegenslagen krijgt de toren in de volgende jaren te verwerken. In 1900 is er een blikseminslag in het torentje van de traptoren (ondanks de bliksemafleiders, die er enkele jaren terug geplaatst zijn) en in 1901 blijkt het torenuurwerk onherstelbaar kapot te zijn.

In april 1901 wordt de gemeentearchitect weer eens de toren in gestuurd voor een grondige inspectie. Zijn bevindingen zijn nogal alarmerend. In het kort komt het er op neer dat de oude balken onder de klokkenstoel liggend van oost naar west in de muren versleten zijn. Enkele nieuwe balken zijn ook gedeeltelijk versleten en in de zuidelijke facade van de toren is een scheur. Bovendien is een zuidelijke contrefort uitgezakt. De architect durft echter niet alleen de verantwoording te nemen voor zijn conclusies, dus wordt er een commissie achteraan gestuurd die tot dezelfde conclusie komt. Bovendien merkt ze op dat sommige ankers doorgeroest zijn, zodat daar geen verbindingen meer met de muren zijn. De zuidkant is er het slechts aan toe. In de gemeenteraadsvergaderingen spitsen de tegenstellingen zich toe. Iedereen is voor reparatie maar burgemeester Breton van Lith en raadslid Somers zijn voor een grondige restauratie, terwijl anderen een gewone onderhoudsbeurt voldoende achten. Raadslid Van Heumen vindt dat de zaak overdreven wordt en dat Somers praatjes rondstrooit dat de toren wel om zou kunnen vallen (er komen inderdaad al brokken steen naar beneden).

Ook komen er verwijten als, *"had de toren maar aan de kerk overgedaan"*.

Ondertussen komt de rijksarchitect voor de monumenten A. Mulder, de toren ook nog inspecteren. Hij geeft aan dat de scheuren van ernstiger aard zijn dan men oppervlakkig meent. Hij brengt de toren in tekening, die, voorzien van een bericht, verstuurd wordt naar de architect der Rijksmuseumgebouwen: de bekende Dr. Cuypers. De architect komt daarop hoogstpersoonlijk, gestuurd door de minister van Binnenlandse Zaken, naar Oirschot om de toren te bekijken. Het is dan december 1901. Van zijn bevindingen doet hij mondeling verslag aan de raadsleden en hij geeft adviezen. Als die opgevolgd worden, zal de toren er voorlopig weer tegen kunnen. Zijn bevindingen komen grotendeels overeen met die van de Oirschotse gemeentearchitect. De gemeente-architect maakt een begroting van de kosten van reparatie volgens de plannen van Cuypers. De Rooms-katholieke kerk zal ook een kleinigheid (f 35,40) bij moeten dragen vanwege de herstellingen aan het koor. Op de begroting van de gemeente voor 1903 trekt de raad een post van f 500,= uit voor de allereerste nodige voorzieningen. Verder wordt er een commissie benoemd toet uitvoering van de werkzaamheden aan de toren. Het is mei 1903 als de commissie wil beginnen met het eerste werk: het invoegen van de scheuren en het ankeren van de muren.

Maar met f 500,= kun je niet veel. Het gevolg is dat er slechts een klein gedeelte van de werken, die Dr. Cuypers nodig vond, uitgevoerd worden. En ondertussen blijft de toren in de gemeenteraad een punt van discussie en vermoedelijk onderhand van heel Oirschot totdat.....de toren zelf aan alle discussies een eind maakt door op 12 december 1904 om 17.15 uur met een geweldig, donderend geraas in een grote stofwolk gedeeltelijk omlaag te komen.

De instorting

Sjef van Kollenburg, de latere gemeenteambtenaar, bevindt zich op dat ogenblik vooraan in de Nieuwstraat, waar het zicht op de toren juist belemmerd wordt door een paar huizen en het raadhuis. Ooit heeft hij daarvan een kort verslag geschreven in een krant:

"Ik was die avond, toen het al wat begon te schemeren, van ons huis aan de Leeuwerikstraat op weg naar de markt voor boodschappen. Ik had een grotere korf aan de hand en er liep een wat oudere jongen met me mee en die vertelde dat de toren wel eens in kon storten, want er vielen soms stenen naar beneden. De jongen sloeg het straatje in dat nu Kerkstraat heet. Toen ik bijna aan het begin van de Nieuwstraat was, dicht bij de markt, (ik kon de toren op dat ogenblik niet zien vanwege de huizen die er voor stonden) was er opeens een donderend geraas, en daarna een stofwolk, waardoor een man die voor mij liep, helemaal onzichtbaar werd.

De keien daverden onder mijn voeten. Er was gerinkel van glas en toen hoorde ik stemmen in de verte. Deuren van huizen gingen open en ik zag mensen in het licht van de petroleumlampen naar buiten komen.

De toren was gevallen! Ik kon niks zeggen. Mijn stem stokte. De brokstukken lagen zo hoog dat je er niet overheen kon kijken en in de toren gaapte, van onder tot boven, een gat van wel 70 meter". Tot zover het relaas van Sjef van Kollenburg. Ook zijn vader, die een bekend gewelvenbouwer was, had al eens gezegd: *"De toren werkt. Als daar niet in voorzien wordt, zal hij vallen."*

Het moet wel een oorverdovende en overdonderende klap zijn geweest, waarmee onze toren omlaag is gekomen en een sensatie van de eerste orde. Gelukkig en wonder boven wonder is er niemand gewond geraakt. Dat komt omdat enkele personen het onheil aan hebben zien komen. Om half vier die middag begonnen er namelijk stenen en kalk af te brokkelen en omlaag te komen. Direct hebben B & W toen maatregelen genomen door de politie opdracht te geven de mensen te waarschuwen. Van ZeIst heeft het terrein rond de toren afgezet, zodat het volk op veilige afstand zal blijven. Twintig minuten nadat dat gebeurd was moet de toren - volgens de archieven - ingestort zijn.

Daags na de val komt de gemeenteraad bijeen voor een spoedvergadering. Burgemeester Breton van Lith opent die vergadering met te memoreren aan de gedeeltelijke val van de toren en hij eindigt zijn rede met:

"Laten we mijne heeren niemand beschuldigen, want had de toren een ander toebehoord, hij zou eveneens thans een ruïne zijn. Wij staan hier voor het feit en zullen de lasten er van moeten dragen. Wenst iemand van de heeren hierover het woord te voeren".

Nou, dat willen ze bijna allemaal. En ze hebben klaarblijkelijk niet meer naar het laatste verzoek van de burgemeester geluisterd, want ze beginnen mekaar over en weer te beschuldigen. Ter verdediging wordt ook nog door enkele raadsleden aangevoerd dat Cuypers toch had gezegd dat de toren na herstel wel weer 100 jaar vooruit zou kunnen.

Enfin, ondanks alle gekissebis is direct Den Haag telegrafisch gewaarschuwd, waarop de onderhand bekende architect A. Mulder meteen naar Oirschot komt. Als hij de toren gaat bekijken ligt er alles nog bij zoals het gevallen is, omdat niemand in de nabijheid van de toren durft te komen uit vrees voor de val van hetgeen nog overeind staat. Mulder inspecteert eerst de toren aan de buitenkant. Hij schrijft later in een rapport:

"Van den toren is de zuidwestelijke hoek over de gehele hoogte ingestort, medenemende deelen van den zuid- en westmuur.

Daar de zuidwestelijke contreforten met meer dan de helft van den zuid- en westmuur verdwenen is, kan men zeggen dat ruim 1/3 van den toren is ingevallen. In den toren is het orgel van het zangkoor grotendeels verbrijzeld, balken en vloeren zijn neergeploft, het gewelf is ingestort, twee van de drie klokken liggen onder het puin, de grootste en zwaarste hangt nog op 40 m. hoogte in een verzakt gedeelte van den klokkenstoel en veroorzaakt gevaar daar zij elk

ogenblik instorting kan veroorzaken De kap is onbeschadigd en dekt den toren, alhoewel 1/3 deel van hare ondersteuning is verdwenen ".

(Waar is de 4de klok, die in 1894 genoemd wordt? Red.)

Mulder bepaalt dat het restant muur dat overeind staat nog goed is, ondanks een kleine scheur aan de noordkant van de kerk. Dat doet hem besluiten dat het veilig is om naar boven te gaan voor verder inspectie. Om naar boven te kunnen moet eerst puin, dat voor de deur van de traptoren ligt, geruimd worden. De burgemeester vergezelt hem op zijn inspectietocht naar boven. Hij concludeert dat de muren inderdaad geen gevaar opleveren, maar dat die ene klok met klokkenstoel elk ogenblik kan vallen. De kerk zelf is -op het koor en orgel na- onbeschadigd, maar wel onbruikbaar door het vele stof dat een duimdik in de kerk ligt. Toch wil Mulder de mening van andere deskundigen horen. Hij treft het, want onder de vele nieuwsgierigen die op het schouwspel afgekomen zijn, bevinden zich ook een zekere architect Bluys uit Den Bosch en architect van Gils uit Rotterdam.

Na een grondige inspectie komen ze tot dezelfde conclusie en ze zijn eveneens van mening dat, als de kerk met een schot van het torengedeelte gescheiden wordt, die weer voor diensten gebruikt kan worden. Maar voor men daaraan begint moet eerst de verzakte klok verwijderd worden en omdat niemand uit Oirschot dit kan, raadt Mulder de burgemeester aan dit te laten klaren door het bedrijf Stelwagen uit Rotterdam. De volgende dag, 15 december, staat Stelwagen al op de markt. Hij krijgt van de gemeente de opdracht om de noordwestelijke contreforten te stutten, de klok op zodanig wijze te hangen dat die geen gevaar meer oplevert, en verder de klokkenstoel, het dak en alle loszittende delen te verwijderen. Dan kan de gemeente puin aan het ruimen en komt er enige orde in de chaos, zodat aan een eventuele reparatie gedacht kan worden.

"Want" zo eindigt Mulder zijn rapport, *"alhoewel 16 à 1700 kubieke meter steen is ingestort blijft de toren voor herstelling vatbaar en de inwoners zijn te veel aan hunnen toren gehecht om te twijfelen dat de vrij groote som van 70 à 80 duizend gulden die naar een oppervlakkige berekening voor eene restauratie noodig zal zijn, niet gevonden zal worden. De burgerlijke en kerkelijke gemeente willen ieder naar haar beste vermogen flink in de beurs tasten om met behulp der provincie en van het rijk den toren in zijn vorigen luister te herstellen* ".

Op 28 december begint het bedrijf Stelwagen met haar werkzaamheden. Met een kabel probeert men de kap van de toren te trekken, maar die blijkt vaster te zitten dan men dacht en niet de kap, maar de kabels breken. Waarschijnlijk is het trekken onder veel publieke belangstelling gebeurd, waaronder ook raadslid Somers. Bij de volgende raadsvergadering spuit hij zijn ongenoegen daarover, waarop de voorzitter hem van repliek dient met de opmerking dat ook hier de beste stuurlui weer aan de wal staan.

In de notulen van die raadsvergadering staat ook vermeld dat Mulder verklaart geen kans te zien om werklieden naar boven te krijgen en dat men daarom besluit nog een keer te proberen de kap van de toren te trekken.

Maar volgens een later opgemaakt rapport geeft Mulder aan dat hij na het fiasco aangeraden heeft met het trekken te stoppen en om aan de noordzijde vanuit de 40 meter hoge balustrade een kleine steiger te maken en vanuit deze steiger de loszittende delen te verwijderen. In de dagbladen en dat voornoemde rapport staat dat dit advies vooreerst niet opgevolgd is, maar dat men op oudjaar opnieuw aan het trekken is gegaan, nu met sterkere kabels. Echter weer met hetzelfde resultaat. Ook de minister van Binnenlandse Zaken heeft de kranten gelezen en stuurt een schriftelijke berisping naar Oirschot.

Zij nog vermeldt dat ook Cuypers uit Roermond later, op 9 januari 1905, naar Oirschot afreist om de ingestorte kerk in ogenschouw te nemen en te beoordelen, zijn bevindingen op papier te zetten en daarna adviezen te geven. Zijn belangrijkste advies is de toren te laten restaureren.

Daarbij is hij van mening dat de kap best behouden kan blijven als men enige losse onderdelen vast zet en dat het inderdaad goed mogelijk is om het dak via een steiger te bereiken. Hij raadt ook aan een bekwame architect te nemen: L. Heezemans of Jac. van Gils.

Met enkele mensen van de werkvloer maakt hij een werkplan, wat betreft het afbreken en puinruimen. Voornaamste punten van dat plan zijn inderdaad de kap vast te zetten zodat die kan blijven zitten en de klok naast de toren te hangen, zodat men de klokkenstoel naar beneden kan halen. Bij het opruimen van het puin kunnen de tufstenen en de goede metselstenen behouden blijven, om later weer te gebruiken.

Bekend is dat in 1907 een deel van de stenen gebruikt zijn bij de bouw van een exercitielokaal voor de landstorm en veldwachterwoning in de Dekanijstraat. Alleen de bogen boven de ramen en de banden in de gevels zijn van nieuwe stenen. Bij de aanleg van een fietspad langs de Oude Grintweg (1906) is puin van de kerk als ondergrond gebruikt en de 4 kolommen van de orgelzolder ondersteunen, zoals eerder vermeld, de ingang van de H. Eik.

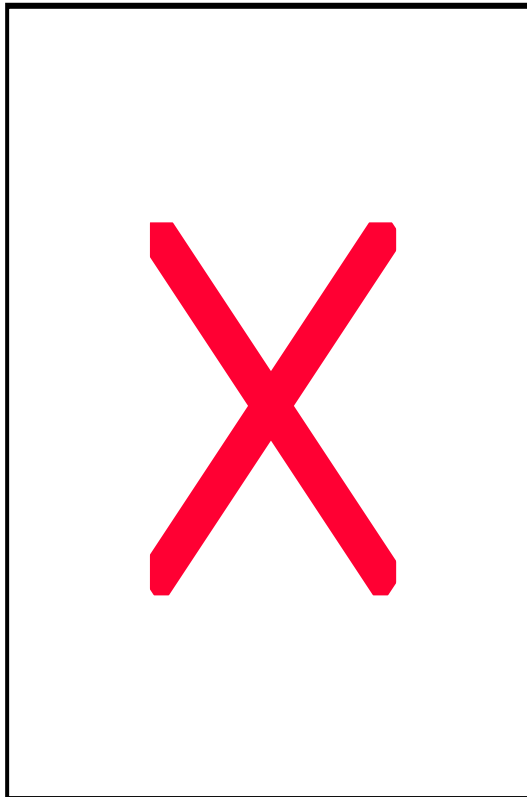
Ruiming, afbraak en herstel.

Als alle voorzorgsmaatregelen zijn genomen zoals het stutten van muren, het verwijderen of vastzetten van loshangende delen, - waarbij toch nog de spits van de torenkap verwijderd wordt omdat het dak door de heftige winterstormen gevaarlijk hangt te zwiepen - en het puin is geruimd kan men aan het opbouwen beginnen. Als architect wordt aangenomen J. van Gils uit Rotterdam, terwijl het dagelijks opzicht in handen komt van J. Klappers.

Verder is er een commissie van toezicht die de bouwactiviteiten regelmatig controleert, vergadert en verslagen

schrijft. In die commissie zitten o.a Cuypers en deken Franken.

Half februari 1906 begint men met het opzetten van het steigerwerk, een directiekeet, loodsen voor materiaal en een afrastering rond het terrein. Voor de steigerwerken is een apart bestek gemaakt. Voor die werken heeft de gemeente aannemer W. Weyers uit Tilburg aangenomen, (misschien dezelfde als die van 1829 ?). Daarbij ontstaat er al een geschil. Volgens het bestek moet hij 600 m. steigerplanken leveren. Weyers levert 600 strekkende meters, terwijl Oirschot van mening is dat hij 600 vierkante meters moet leveren. Het geschil loopt zo hoog op dat Oirschot de betaling stop zet en dat er een arbitragecommissie bij gehaald wordt. Oirschot krijgt gelijk, maar moet wel de arbitragekosten betalen.

De voorbereidende werkzaamheden nemen zoveel tijd in beslag dat pas in september 1906 met het eigenlijke metselwerk kan worden begonnen. Uit de bouwverslagen die architect van Gils elk jaar maakt, kunnen we de vorderingen van het werk volgen. Over het algemeen valt het tegen omdat de muren oud en dik zijn en er gaandeweg toch meer gebreken aan het oude metselwerk blijken te zijn, zodat er al bouwende veel slechte gedeeltes uitgehakt moeten worden en weer ingemetseld. Dat doet de architect verzuchten dat het soms lijkt of er geen enkel gezond plekje aan het oude gedeelte aanwezig is.

Op 1 januari 1907 is het ingestorte gedeelte ingemetseld tot aan de grote hoofdboog. Een jaar later is men gevorderd tot 42 meter hoogte. Eind 1908 is het gat dicht. Bovendien is de traptoren gedeeltelijk hersteld, waarop raadslid Somers voorstelt of de raad geen termen kan vinden om het werkvolk te onthalen en

enigszins feest te vieren. Er wordt algeheel mee ingestemd Of er een "mei" op de toren is geplaatst, wordt niet vermeld.

In de volgende 2 jaren worden er verschillende klussen geklaard als de spits, de grote en kleine toren, de galerijen van balustraden voorzien, vele afdekkingen van natuursteen gemaakt, het grote raam aan de westzijde in tufsteen afgemaakt, aan het inwendige van de toren gewerkt, enz. In die jaren wordt er met gemiddeld 8 metselaars en 8 opplieden gewerkt. De steiger wordt afgebroken en in delen verkocht.

In januari 1910 komt opzichter Klappers te overlijden, (*"mede tengevolge van een schrik, ontstaan bij de bouw, vrezende voor een ongeval bij de werklieden"*, zo meldt van Gils.).

In 1911 wordt er als laatste gestukadoord, deuren gehangen en verder verricht men nog allerhande metselingen en aftimmeringen en dan is de restauratie voltooid. Het werk wordt gekeurd en in maart 1912 schrijft J. van Gils zijn laatste verslag.

De financiën

Rept Mulder bij de allereerste oppervlakkige berekening nog over restauratiekosten van 70 à 80.000 gulden, bij een serieuze berekening raamt men die kosten al op zo'n f 100.000,=. In mei 1905 dient de gemeente een verzoek in bij het Rijk voor een subsidie van f 50.000,= en bij de provincie klopt men aan voor f 20.000,=. De provincie laat weten gehoor aan dit verzoek te willen geven als het Rijk ook over de brug komt. Het Rijk moet zo lang nadenken dat men nogmaals een verzoek indient.

In augustus van dat jaar besluit Oirschot zelfs op audiëntie te gaan bij het ministerie van Binnenlandse Zaken. Ondertussen heeft de provincie het subsidieverzoek al goedgekeurd. In februari 1906 komt ook de goedkeuring binnen van het Rijk, wel onder de voorwaarde dat de regering toezicht moet kunnen uitoefenen op de restauratiewerken. Ene H. Mol uit Ginniken krijgt daarop namens de Regering zitting in de commissie van toezicht.

Verder sluit men bij de Boerenleenbank nog een lening af van f 10.000,=. In de jaren daarop klopt de gemeente nog vaker aan bij de Boerenleenbank voor leningen omdat het geraamde bedrag ver overschreden wordt.

Voor een bedrag van f 24.500,= totaal komt de gemeente bij de Bank in het krijt te staan. Ook het kerkbestuur blijft niet achter en draagt haar steentje bij in de kosten. Zo'n f 38.500,= wordt er door het kerkbestuur in de toren gestoken en nog is dit niet voldoende.

In juli 1909 wordt het werk zelfs een tijdje gestaakt omdat de geraamde kosten al zijn overschreden. De gemeente dient bij het rijk een verzoek in voor verhoging van de subsidie. Dit wordt afgekeurd. Wel krijgt men een tegemoetkoming in de meerkosten. Het totale bedrag van de restauratie komt ongeveer uit op f 150.000,= en dat is 50% hoger dan de raming.

Na het afronden van de restauratie schrijft architect Mulder:

"Ontkent kan niet worden dat de werken en dientengevolge de kosten niet zijn medegevallen en een nieuwen toren zeker niet zoude kosten wat thans deze herstelling eischt, maar daar ook tegenover staat dat eender, schoonste monumenten uit het gotisch tijdperk thans veel hechter is dan ooit te voren en dat vele verknoeiingen van onderdelen aan dit bouwwerk, uit de jaren van ongeveer 1870 thans hun oorspronkelijk cachet wederom hebben verkregen en de Oirschotschen toren met recht mag genoemd worden een der schoonste voorbeelden van torenbouw, welke Nederland te aanschouwen geeft."

De overdracht.

Nu de toren weer in goede staat is, wil de gemeente, om in het vervolg van de bezwarende lasten af te zijn, de kerk overdoen aan de RK.gemeenschap. In december 1912 wordt dit besproken in een raadsvergadering en in Januari 1916 zijn de partijen het eens. Maar de minister van Binnenlandse Zaken en Ged. Staten moeten hun goedkeuring geven. Die goedkeuring komt vlot, zodat op 25-9-1916 door notaris Mertens in tegenwoordigheid van de kapelaans de Bruyn en Pulskens de overdrachtsakte opgemaakt kan worden en tevens ondertekend door aan de ene kant burgemeester Breton van Lith en J. Nuyens, secretaris, en aan de andere kant deken Franken. Door de overdracht wordt de RK parochie eigenaar van de toren met 3 klokken. Bovendien neemt zij over: een lening van f 4.000,- ingeschreven in het Grootboek der Nationale Werkelijke Schuld. Er zijn wel enkele voorwaarden aan verbonden die er in het kort op neer komen dat de gemeente ten alle tijden toegang tot de toren moet kunnen hebben om de kerkklokken te luiden en de vlag uit te steken. Ook het luigeld wordt in de voorwaarde geregeld. Bovendien mag het luiden bij begrafenissen van andersdenkenden niet geweigerd worden.

Tot slot (voor de geïnteresseerden) namen van personen die hebben meegewerkt aan de restauratie van de toren.

- De metselaars, die in de beginperiode gemiddeld f 1,50 per dag verdienden: H. v. Kollenburg, B. Doevendans, F. Bevers, P. v. Esch, M. van Esch, Peer Smeets, M. v. Hamond, G. v.d. Brand, Jos v.d. Laar, A. v.d. Braak
- De opperlui die gemiddeld f 1,- per dag in handen kregen: Piet v. Rijen, J. Veraa, F. v. Genechten, Willem Smeters, P. v. Helmond, Piet Smeyers
- Leiendekker: J. v. Esch f 1,87Y2 per dag
- Timmerlui: J. Lauwers, L. Lauwers, A. Louwers.
- Opzichter: P. d. Kort f 2,50 per dag en administrateur: J. Bongaerts.
- Verder zijn er namen genoteerd van P. v. Wijk, A. v. Wijk, W. Lauwers, Jos Stans, J. v. Dun, P. v. Beyen, W. de Bever, C. v. Boort (Baart?) en Nol v. Kol (Kai?). Let wel: deze lijst is misschien niet volledig.

Inform: gemeentearchief Oirschot. R. H.c. Eindhoven

Cl. van Esch- van Hout.

Noot: een contrefort (letterlijk: tegenkracht) is een muur, een aanbouwsel, tot steun tegen een andere muur aangebouwd. Als je goed kijkt, zul je zien dat onze kerktoren op iedere hoek 2 contreforten heeft.

1904: Werkers aan de toren. V.l.n.r. Stelwagen, n.n., Willem Voermans, Piet van Rijen Sf., Piet Smeyers Sf., Jan v.d. Heuvel, n.n., Harrie van Zelst, Peer Smeyers, Jan Bullens, n.n., N. Hob-bolen, Cornelis van Leu-ven Sf., Breton van Lith, n.n

De oude grijze toren

Als jonge speelde ik aan zijn voet tussen de hoge bomen
en soms stond ik als de avond viel stil bij zijn kerk te dromen
ik zag langs het mos begroeide pad een lange bonte rij
van mensen uit het grijs verleden die zwijgend ging voorbij.

Hij kende hen mijn oude grijze toren; de eeuwen door in zon of hagel
stond hij de zwijger, die wijsgerig neerkeek op het klein gedoe der mensen van een dag
het was als klonk een spotlach in zijn klokgang om het nerveus gehaast in 't jachtende bestaan
hij had geen haast, geen haat maar ook geen liefde; zoveel had hij zien komen en zien gaan.

Hij lachte om het dwaas gepoch om hen die schatten gaarden
hij spotte met gewichtigheid der machtslién hier op aarde
hij haalde stug de schouders op om tranen daar beneén
hij wist de grens der tijdelijkheid van vreugde en geweén.

Hij was zo wijs mijn oude grijze toren; hij stond daar eeuwen onbewogen scheef
als stille getuige die veel zag veranderen, maar ook zag dat de mens een mens bleef
hij had de paartjes naar de kerk zien rijden; hij zag de kinderen brengen voor de doop
hij zag de grijsaards naar het Godshuis strompelen en de lijkkoets zo is werelds loop.

Toch denk ik, nu ik ouder ben en soms word'ik meegenomen
door de warrelmaalstroom van 't bestaan aan mijne jongensdromen
dan hoor ik weer de wijze raad van zijn metalen stem
dan zie ik zijn verweerde kop stoer opgericht naar Hem.

Jij hebt gelijk, jij oude grijze toren; jij zag een tipje van de eeuwigheid
jij zag het voze lege in ons leven; het dwaze van der mensen ijdelheid
jij zult daar staan als ook ik ben verdwenen en allen die daar heden met mij gaan.
Als ik daar aan denk dan straalt er van jouw wijsheid een wondere rust in het jachtende bestaan.

Adios

In de loop der jaren, maar vooral een 40/50 aantal jaren geleden, heb ik van de toenmalige ouderen brokstukken opgevangen van een verhaal over het springen van de Oirschotse toren door een kordate kapitein uit Engeland. Ik heb deze gebeurtenissen en daden indertijd opgetekend en tot een vrij verhaal verwerkt. Nu, bij gelegenheid van het feit dat het 100 jaar geleden is dat onze toren aan de westelijke kant instortte, wil ik kapitein Derby erbij betrekken en er over publiceren. Dat hij zozeggend van onze prachtige toren sprong, is een paar jaar voordat de toren in 1904 gedeeltelijk omlaag kwam. Zoals ik het hieronder beschrijf moet het volgens mijn reeds lang overleden zegslieden gebeurd zijn. Voor velen van u zal het nieuws zijn, maar leeftijdgenoten van mij zullen de kern van de vertelling kunnen bevestigen. Zij hebben er in hun jonge jaren zeker over gehoord. Ik trap af met mijn verhaal.

Rond 1890 waren de gilden in Oirschot in verval. De oude mensen van 80 en 90 jaar wisten nog boeiend te vertellen over vroegere gildefeesten en werden opnieuw jong als zij over het gilde spraken. De oudste zoon van mijn overgrootvader, Jan van Beek; werd zó getroffen door de verhalen van zijn vader dat hij met andere jongelui (brouwer Jan de Kroon en de kasteleins Van Heumen en Van den Biggelaar) het gilde St. Sebastiaan weer oprakelde. Enige tijd later voegden zich bij hen Harry van der Steen, Piet v.d. Akker, Herman Donkers, Hein Nuyens, Hendriks enz. De bejaarde Jan van Beek was de vraagbaak, die honderduit verhaalde over de grappen en grollen, welke de gildebroeders in de 19e eeuw hadden uitgehaald. De jongeren (voor hen was toen in Oirschot werkelijk niets te doen) begonnen vol vuur te werken aan het gilde en weldra bloeide St. Sebastiaan weer in volle glorie. Ook de andere gilden fleurden weer op. Druk werd er vergaderd, geoefend met het geweer of de boog en met de kermis werd er uitgetrokken. Ook werden er kinderspelen gehouden. Het gilde bracht leven in de brouwerij en de herbergiers ondersteunden dit alles. Maar nu zou er iets groots ondernomen worden, dat naar verwachting veel volk zou trekken. Het moet gebeurd zijn in 1902, in elk geval vóór de instorting van de toren in 1904.

In Engeland leefde een beroemde kapitein Derby, een man met vreeswekkende snor, die allerlei heldendaden op het gebied van luchtacrobatiek uithaalde. Het bestuur van gilde St. Sebastiaan nodigde deze heer uit naar Oirschot te komen om een van zijn wonderlijke stunts te vertonen. Hij verstond de kunst om (langzaam dalende) te vliegen! Kapitein Derby had welwillend toegestemd: over drie weken had hij een paar dagen vrij die hij daaraan wilde besteden. Hij zou het gilde de eer bewijzen naar het vasteland te reizen. Er ging een hoera op onder de leden van St. Sebastiaan toen dit gunstige antwoord kwam. Nu moest er gewerkt worden. In alle dagbladen werd het nieuws bekend gemaakt. In de Tilburgse Courant, twee Eindhovense bladen en de Bosche editie werden grote stukken geschreven over het wonder dat kapitein Derby zou laten zien door van de Oirschotse toren te springen. De grootste sensatie van het jaar zou het worden.

Timmerman Jan Stans (broer van de laatste celibataire koster Piet Stans) moest de loopplank klaarmaken. Veel moest er geregeld worden maar uiteindelijk was de dag daar! Het was mooi weer, een beetje wind, maar dat zou niet hinderen. 's Middags om 3 uur zou het gebeuren.

De scholen kregen die middag vrij, want de kinderen moesten dit meemaken. Hun hele leven zouden zij het onthouden. Een terrein onder de toren werd goed stevig afgemaakt. De kapitein moest ongestoord uit zijn rijtuig kunnen stappen en ruim baan hebben om neer te dalen. Tegen één uur begonnen de mensen al te komen. In de stoelenfabrieken werd niet gewerkt en de boeren lieten schop en ploeg stilstaan. Alles trok naar de markt.

Uit stad en dorp rondom stroomden de fietsen, de karren ..en de voetgangers binnen. De café's rond de markt zaten vol, het hing er met de 'beên buiten' ("als de koppen mèr binnen zijn" zei d'n brouwer!). Om 2 uur al stonden de mensen opgepakt tegen elkaar vanaf het raadhuis, de huizenrij langs 'd'n Boom' en Princée tot aan en in de Koestraat en onder de 'Ronde Lindjes' tot bij het Hoedje verderop: alles zwart van het volk. Brouwer de Kroon moest bij Westeralen ('Oud Brabant') nog bier brengen, want de waard zag wel dat hij tekort zou komen. De bierkar kon er niet door. Met het oude juk, waaronder de vaatjes, werden de herbergen nog van nieuwe voorraad voorzien.

Om 2 uur vertrok een gesloten rijtuig met Hein Nuyens op de bok en Piet v.d. Akker en Harry v.d. Steen naar Best om de held op het station af te halen. Met grote troepen kwamen de fietsers uit de bovendorpen, uit Tilburg en die kanten, uit Best, Rooij en Eindhoven aangereden, bang al dat zij te laat zouden komen. Toen ze de opeengepakte menigte van duizenden zagen, riepen ze al van verre "komen we te laat?", is hij er al?". Maar gelukkig was men op tijd. Kwart vóór drie! De grote torendeuren gingen open en daar stapten tien gildenleden, netjes in het zwart, naar buiten en gingen in twee rijen staan om de kapitein te ontvangen en naar de torentrap te begeleiden. Het werd stil op de markt, het geroezemoes verstomde, de mensen drongen nog dichter op elkaar. De pui en de trappen van het raadhuis stonden opgepakt vol. Daar kwam het rijtuig. Een hoera ging op, maar verder dan dr. Guljé (tegenover de pomp bij de Ronde Lindjes [de Wildeman nu]) kon het rijtuig niet komen omdat het vastzat in- de massa. Stilletjes terug en langs bakker Knilleske van Haaren (De Beurs) achter de kerk langs bakker Maore (Frans v.d. Sanden, tot voorheen Nuyens). Daar was de drukte minder groot en kon het rijtuig wel passeren. Het reed tot vlak voor de torendeuren. Piet v.d. Akker stapte eerst uit, daarna volgde kapitein Derby met hoge hoed op en netjes in een zwarte

mantel met hoog opgezette kraag. Harry v.d. Steen daarachter. Tussen deze twee in, door een erehaag van gildebroeders, verdween de kapitein dadelijk in de toren. De mensen riepen en juichten, maar de kapitein hield zich rustig. Ondertussen was Jan Stans al boven op de plank verschenen om te kijken of alles in orde was. Jan werkte op steigers en kende geen hoogtevrees.

Daar kwam de kapitein boven. De twee begeleiders trokken zich terug achter de rand van de trans. Zij durfden niet verder, maar Jan nam de kapitein over, liet hem voorgaan. De kapitein stond even stil, draaide zich naar alle zijden en overzag de mensenmassa. Jan liet hem los, trok zich terug, en de kapitein sprong van de plank en daalde. De mensen waren doodstil, keken, hielden hun adem in en zuchtten "hij komt!".

Maar wat gebeurde er? Er stak een windvlaag op, de kapitein zweefde op en neer! Hij kwam bijna naar beneden, nog een windrukje, zijn hoed viel af, hij slingerde tegen de muur en wat kwam er voor de dag ...? Een stropop...!

Met een katrol aan een dunne staaldraad naar beneden gelaten! Een geloei ging op uit de toeschouwers. Voor de gek gehouden! "Sla het rijtuig en alles kapot". Het was een gevaarlijk ogenblik voor de gildemannen.

Vlug, heel vlug, met het rijtuig achter de kerk om en bij de Zwaan binnen. De anderen moesten door de kerk, door de deur aan de markt naar buiten. Dat was een overwachte, droeve afloop, maar de spanning was er geweest, de bezoekers waren er, en na eerst wat uitgeraasd te zijn namen de meeste het kalm op. Zij lachten ermee en gingen een goeie pot bier pakken. De herbergiers en winkeliers lachten in hun vuistje en deden goede zaken.

Het mooiste van de zaak was dat alleen die drie van de grap wisten, de andere leden hadden ook stellig kapitein Derby verwacht! Veel is er nog over de kapitein gesproken en gelachen. Alle mensen, groot en klein, waren flink bij de neus genomen. Maar uiteindelijk vond iedereen het een kolossale grap, waar heel Oirschot en alle omliggende plaatsen bij betrokken waren.

Ge ziet: er waren vroeger ook grappenmakers in de guld van St Sebastiaan!

Vermeld zij nog dat veel mensen in Best en Boxtel (oostelijk dus) in 1904 niet konden geloven dat de toren ingestort was, want van hen uit gezien stond deze er nog. Dat klopte in zoverre, dat de Oirschotse toren 'slechts' aan de westkant naar beneden was gekomen.

De mensen aan de oostkant dachten: Oirschot houdt ons weer voor de gek zoals in 1902 met "het springen van kapitein Derby. Nog jaren later waren Oirschottenaren voor die mensen niet geloofwaardig omdat ze dachten: ze zullen wel weer iets bekooktoofd hebben!

Naschrift.

Nu ik de toren onderhanden heb, is het goed vast te leggen dat ene mijnheer Anton Pannekoek, een Leidse sterrenkundige, omstreeks 1900 een sterrenkijker op de toren bediende en zo het uitspannel bestudeerde. Dat deed hij ook in Leende en Weert. Pannekoek was in Oirschot in De Zwaan in penslon Anton Pannekoek was lid van de SOAP en politiek geestverwant en medestrijder van de beroemde schrijfster Henriëtte Roland Holst (1869-1952). Jet was feministe, socialiste, communiste en later richtingloos. Jet was drie jaar ouder dan Anton en beiden, vooral Jet, hebben veel gepresteerd op politiek gebied. Jet had haar buitenverblijf in Zundert op de Buissche Heide. Ook Vincent en Theo van Gogh vertoefden dikwijls in dat gebied.

Theo van de Lao

Uit mijn oorlogsdagboek

---

2 oktober 1994

Nog steeds oorlog en bezettingstijd. Toch rukken de geallieerden steeds verder op.

Ze zijn al aan de overzijde van het kanaal. Het hele dorp is geëvacueerd.

Wij zijn nog thuis maar slapen al weken in de kelder. De granaten vliegen door de lucht.

Af en toe kijken wij om de hoek van ons huis. Wij zien al grote gaten in de toren.

De Engelsen beschouwen hem als een uitkijkpost voor de Duitsers. Zij bleven dus schieten.

Dan opeens, vlammen, rook. De kerk staat in brand,

Het schieten houdt aan, de kerk blijft branden.

Angst en verdriet overvalt ons, de brandweer doet wat ze kan.

Enkele mensen redden nog wat er te redden is.

Het gat in de toren op galmgatenhoogte wordt groter en groter, en daar opeens zien we het gebeuren.

De toren zakt naar beneden en valt.....een leegte in de lucht.

Een leegte in ons hart, een leegte in het Oirschotse hart.

Dat doet pijn, de toren, onze trouwe wachter, is niet meer, gevallen, weg.

De kerk, onze kerk, ons middelpunt, is niet meer, afgebrand, weg.

Alleen een rokende puinhoop rest ons nog, deze gebeurtenis grijpt ons allen aan.

Het is 50 jaar geleden dat ik dit schreef,
maar vergeten zal ik het nooit, mijn hele leven niet.

Toke

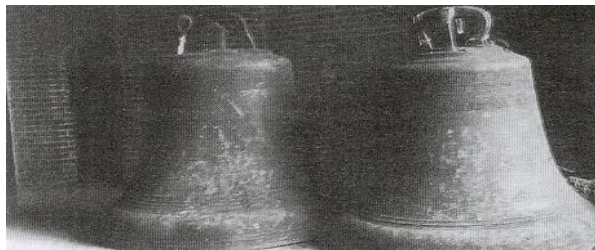
Onze toren vanaf wereldoorlog 11

Deken de Vries schreef in het Liber memorialis parochiae St. Petri ad Vincula de Oirschot ab anno 1935:

"1944. Het rampjaar voor onze parochie. Na eene tiendaagsche beschieting door de Engelschen, die aan de zuidzijde van het Wilhelmina-kanaal lagen, stortte den fiere Oirschotse toren op 2 October 's middags circa half 3 voor 1/3 naar beneden. Om half twaalf van dien zelf den dag werd de kerk in brand geschoten: Heel den Kerk brandde uit met heel haar kostbare inhoud: de prachtige koorbanken - preekstoel - kunstvolle koorbalustrade met beroemden slapende Franciscus - kruisweg - twee mooie gotische biechtstoelen - alles ging in vlammen op en er bleef niet een klein stukje ter "erinnering over. Alleen de paramenten - kelken - geheel den sacristie inhoud - en enige voorwerpen als kandelaars, missiekruis, konden nog worden gered.

Met verslagenheid, met tranen in de oogen stonden de parochianen dit verschrikkelijke schouwspel hunner brandenden kerk te aanschouwen. Het blussingswerk werd zeer bemoeilijkt, doordat de Kerk tijdens den brand nog werd beschoten met granaten, waardoor nog een jongeman, Jan Schoenmakers uit de Nieuwstraat, die nog even van te voren ijverig had meegeholpen, om nog te redden wat te redden was, werd gedood, terwijl nog een andere zwaar gewond werd. Daags daarna 3 October moest op bevel van de Duitschers heel de parochie evacueeren".

De twee grootste klokken staan in het portaal klaar om afgevoerd te worden

Wat had onze toren al eerder in het oorlogsgeweld moeten doorstaan?

In december 1942 werden de kerkklokken uit de toren gehaald om door de Duitsers tot oorlogstuig te worden omgesmolten. In de zomer van dat jaar schreef de bisschop al aan alle pastoors: *"Het is een gewetensplicht geen medewerking te verleenen aan de uitvoering van verordening 79/42 bekend onder de naam "metaalverordening", althans voor zoover het betreft de kerkklokken, zijnde gewijde voorwerpen bestemd voor den eeredienst".* Bij dwang moest men echter voor de overmacht zwichten en het geeiste weg laten nemen zonder weerstand te bieden.

De sleutel van de toren lag destijds onder de deurmat in het portaal van de raadhuiskeizer, van waaruit de brandweer de wacht hield. Toen een Duitser bij brandweercommandant Louwers om de sleutel kwam vragen, stuurde deze hem naar de koster, die hem weer naar de brandweer terugstuurde. Staande op de mat waaronder de sleutel lag, dreigde de Duitser Louwers neer te schieten als hij de sleutel niet gaf, waarop Louwers de knopen van zijn hemd losmaakte, recht voor de revolver van de Duitser ging staan en zei dat hij geen sleutel had. Helaas bleef deze moedige daad zonder succes. Op 30 december 1942, nadat de kerkklokken nog elf keer hadden geslagen, begon een NSB-aannemer met het verwijderen van kerkklokken. Als eerste werd de Lam Godsklok van 700 kg uit 1911 neergetakeld. Op donderdag 31 december kwam de 1115 kg wegende tweede klok, gegoten in 1735, naar beneden. Op 4 en 5 januari werden de uit 1696 en de uit 1750 St. Petrus- en Mariaklok als laatste neergelaten. Bij het uurwerk werd een klein klokje gehangen, zodat de klok toch nog kon slaan.

In het kader van de bevrijdingsoperatie 'Market Garden' werd Oirschot in september 1944 frontdorp. Het kanaal werd opgebouwd tot verdedigingslinie, van waarachter de geallieerden de Duitsers in Oirschot beschoten.

Op donderdag 21 september rond het middaguur kreeg de kerktoren de eerste voltreffer van het artillerievuur te verduren. De kleine luitoren boven de kerk werd in brand geschoten, maar door snel optreden van de brandweer kon dit vlug geblust worden.

Als gevolg van de felle oorlogshandelingen werd vanwege het gevaar voor nieuwe treffers de zondagsmis niet meer

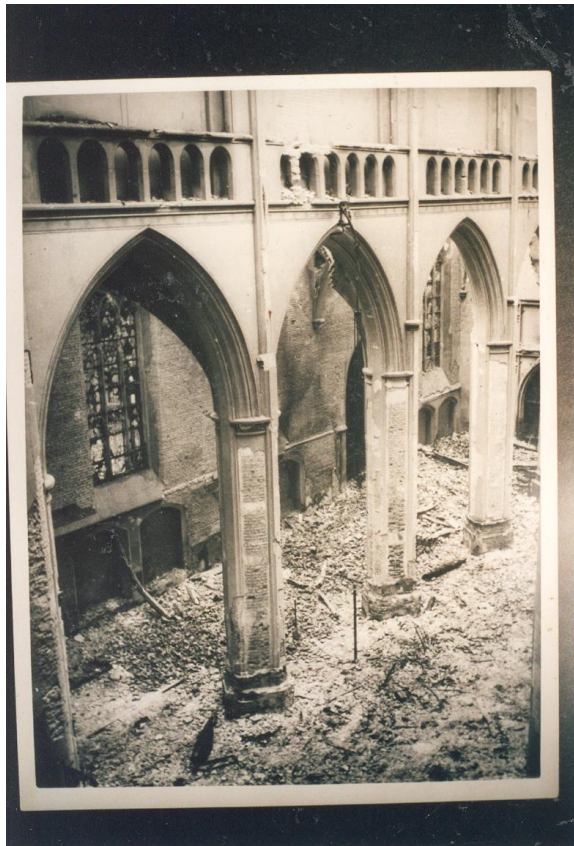
in de St.Pieter gehouden maar in noodkerken in boerderijen in het buitengebied en in de kapelen van de Karmelites en de Montfortanen. Dit was geen overbodige maatregel want op 2 oktober sloeg het oorlogsgeweld genadeloos toe. De kerk werd getroffen door granaten! De brand begon in het middenschip ter hoogte van het eerder geraakte kleine luitorentje en breidde zich ondanks de geweldige inzet van de Oirschotse brandweer snel uit. Binnen enkele uren stortte het dak van het middenschip met veel geraas volledig in. De toren, die de brand aanvankelijk overleefd had, werd door de geallieerde artillerie naar beneden gehaald met massieve granaten zonder springlading. Omstreeks half drie in de middag stortte het bovenste deel van de toren op de markt neer. Oirschots trots lag in puin.. ..

Volgens de "Inventaris staat", die is opgemaakt door de verzekering na de brand, was alles vernield op 12 altaardwalen, 2 biechtstoelen en enkele stola's na.

Op 2 december werd een begin gemaakt met het opruimen van de enorme puinmassa's door fa. Bullens onder regie van aannemer fa. H. van Heesewijk te Best en onder auspiciën van de Rijksinspectie Kunstbescherming.

Eventuele herbruikbare fragmenten werden apart gehouden en nog bruikbare stenen werden schoongebikt. Als noodvoorziening werd op de muren een bekapping gemaakt van inlands eikenhout, hoofdzakelijk aangeleverd door de inwoners van Oirschot. Het houten koor uit het parochiehuis werd in de kerk geplaatst als noodzangkoor.

Met Pinksteren 1946 kon zo een deel van de kerk als noodkerk weer in gebruik worden genomen.

Het interieur na de brand

De eerste taxatie van de kosten voor definitief herstel door de architect ir. C.G.Geenen te Eindhoven bedroeg f 154.121,78. Het ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw en het ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschap (O.K.&W) werd om subsidie gevraagd. Deze laatste verklaart zich d.d. 7.8.1946 in beginsel bereid financiële medewerking te verlenen. Financiering van de rest zou volgens de z.g. 'kerkenregeling' plaats vinden.

Omdat de begroting van de aannemer f 4637,27 hoger was dan die van de architect werd het werk nog niet gegund, mede omdat het Bureau voor de Wederopbouw nog geen goedkeuring had verleend in verband met problemen rond het te gebruiken materiaal. Ten gevolge van deze problemen "is aan het werk intusschen geen spijker geslagen en het nog aanwezige hout, de steigers en de hoognoodige restauratiesteenen liggen heel genoegelijk te vergaan, terwijl een ieder in den lande er van overtuigd is dat het werk, hetwelk thans voor de helft gereed is, toch uitgevoerd zal moeten worden."

Er wordt dan al een half jaar niet gewerkt, hetgeen het kerkbestuur maandelijks f 850,= extra aan rente kost!

De architect dringt er dan ook op aan het kerkbestuur te machtigen de aannemer de opdracht officieel te verstrekken en hij schrijft: "Het wil ondergeteekenden voorkomen, dat deze blijkbaar niet te ontwarren ambtelijke knoop moet worden doorgehakt. (...) De eene instantie schuift naar mijn gevoelens de beslissing naar de andere (...) Indien echter niet op eenigerlei wijze verandering komt in deze treurigen gang van zaken, wenscht hij [architect, ir C.G.Geenen] niet langer de zware verantwoordelijkheid

voor de instandhouding van dit 'cultuurmonument te dragen".

De problemen voor de architect houden nog niet op. Het Rijksbureau voor de Monumentenzorg vindt dat houten gewelven moeten worden aangebracht in plaats van de voorgestelde stenen gewelven. Ir. Geenen voert een zevental bouwtechnische argumenten aan voor zijn keuze, waaronder het citaat:

"dat in 1558 een zware storm de hoge spits van den toren ter neder deed storten, die in haren val de gewelven van het middenschip verwoestte waarna de toren met een lage kap werd afgedekt en de overkluizing door een imitatie der oude gewelven in latten en kalk werd vervangen".

De problemen worden kennelijk maar langzaam opgelost, want volgens een rapportage van de vorderingen d.d.15 april 1946 is men niet veel zo heel veel verder dan dat de omgang en de straalkapellen inmiddels zijn bebord en van een afdekking van Engels dakleer voorzien. Er wordt dan gewerkt aan het glasdicht maken van de kerk. In afwachting van de uitkering van de Rijksinspectie Kunstbescherming moet het Kerkbestuur ca 30% van de tot dan gemaakte kosten voorschieten.

Definitieve restauratie

In antwoord op een schrijven van april 1946 laat op 5 januari 1948 (! bijna 2 jaar later) het Ministerie van O.K.&W. weten, mede namens het ministerie van Wederopbouw en Volkshuisvesting, "goed te keuren, dat ten behoeve van de consolidering van het schip en de toren en het herstel in bruikbare toestand van het koor en transept van uw door oorlogsgeweld beschadigde kerkgebouw overeenkomstig de door de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg goedgekeurde plannen en begroting, werkzaamheden worden uitgevoerd tot een bedrag van f 34500,-". De officiële opdracht voor de bouw werd getekend op 1 juli 1950.

De levering van goed hout is problematisch, evenals het verkrijgen van de juiste Namense bouwstenen. Na verzoeken om stenen te krijgen van de vernielde Franciscanerkerk te Venlo (hebben deze zelf nodig voor restauraties), van de kerk van Vierlingsbeek (blijken niet het juiste formaat te hebben), en van het havenhoofd van Schiedam (hebben te lang in het zoute water gelegen), worden de stenen van de torenruïne uit Nederwetten toegezegd. Voor het dak worden 132.000 Angers leien uit de groeven van Trélasay besteld. In oktober 1948 werd een oud stuk van de torenfundering gevonden. Uit deze vondst werd vastgesteld dat de oorzaak van de instorting in 1904 *"moet worden gezocht in het feit, dat de gestapelde puinlaag, waarop het toren metselwerk werd aangezet, onder de verticale torenbelasting zijdelings heeft kunnen uitwijken in de aanaarding van het funderingswerk. Was het torenmetselwerk eenvoudig aangezet op den vasten bodem, dan zou de catastrofe vermoedelijk zijn uitgebleven."*

Geordend voor de heropbouw

Inmiddels is een nieuwe 'kwestie' ontstaan: het al dan niet bepleisteren van de muren. Monumentenzorg is vóór omdat er geen historische gronden zijn voor schoon metselwerk. Het kerkbestuur pleit tegen o.a. omdat er in het voorlopig herstelde gedeelte zonder pleisterwerk *"een sfeer [is] gekomen, die geen enkele parochiaan meer zou willen missen"* en verder omdat *"de tegenwoordig veelvuldig opkomenden wens, het pleisterwerk van de muren te krabben en de bakstenen in het zicht te laten komen tot geestelijke achtergrond heeft de verzwakking van het Protestantse bewustzijn"*.

Het bisdom gaat zich in de discussie mengen en mgr. Mutsaers schrijft een brief aan monumentenzorg dat schoon metselwerk ook geheel in overeenstemming is *'met het karakter van Brabant'*. Echter Jhr. DI. van Nispen tot Sevenaer, directeur van Monumentenzorg, blijft bij zijn mening. De standpunten verhard en

uiteindelijk komt iemand van Monumentenzorg ter plaatse de situatie beoordelen. Het resultaat zoals we dat in de kerk kunnen zien, is een compromis, dat deels is ingegeven door het streven naar een levendiger oppervlaktestructuur, anderzijds naar het wegwerken van de vele sporen die in de loop der tijd zijn achtergebleven.

De burgemeester maakt zich zorgen over de brandveiligheid en stelt voor de toren zodanig te voorzien van buizenleidingen, dat een eventuele brand gemakkelijk is te blussen. Omdat de spits maar tot 9 meter hoogte zal worden hersteld, is dit echter niet nodig.

Het werk vlot beter dan verwacht, in ieder geval voor de uurwerkmaker Eijsbouts. Vóór Kerstmis 1948 moet het door hen te maken uurwerk geplaatst worden. Maar omdat het zich naar de mening van de klokkenbouwers liet aanzien dat de toren lang niet op tijd klaar zou zijn, was het nodige bladgoud nog niet besteld en kon men nog niet beginnen met het vergulden van de cijfers. In 1949 worden 4 klokken in de toren geplaatst door klokkengieterij Petit & Fritsen b.v.:

- met slagtoon Bo, Ø 167,5 cm, ca 3043 kg
- Slagtoon Cis', Ø 152 cm, ca 2263 kg, klepel 90 kg, met naam en afbeelding van Maria.
- Slagtoon E', Ø 127,5 cm, ca 1378 kg, met naam en afbeelding van St. Joseph.
- Slagtoon Fis, Ø 109 cm, ca 824 kg, met naam en afbeelding van St. Willibrordus.

Op 18 december 1952 werd de 'herrezen kerk' door mgr. Mutsaers plechtig ingewijd. De consecratie van het hoogaltaar vond plaats op 31 mei 1953. Na een plechtige hoogmis was het feest voor de parochianen en trok een grote optocht met praalwagens naar het sportterrein. Voorop ging het trompetterscorps van onze Rijvereniging. Vervolgens: Gilde St. Sebastiaan en handboog "St. Antonius", dan een praalwagen voorstellende St. Petrus Banden van buurtschap Heuvel, dan onze Harmonie, Gilde O.L.Vr. Broederschap, Boerinnenbond, Jonge Boeren, een praalwagen voorstellende O.L.Vrouw van den H.Eik van buurtschap Koestraat, Gilde St.Barbara, praalwagen voorstellende St. Odulphus van buurtschap Gasthuisstraat, Jonge Middenstand, Gilde St. Joris, Kajotsters en Kajotters, praalwagen voorstellende de Schuurkerk van buurtschap Molenheide, Jongenspatronaat, pioniersters, Gidsen en Kabouters, praalwagen voorstellende de Klokken van buurtschap Rijkelsluisstraat, voetbalclub "Oirschot Vooruit", hockeyclub, atletiekvereniging "Orion", tafeltennisclub, fanfare Concordia, welpen en verkenners, kweekelingen, praalwagens

voorstellende "Onze Kerk" en inwijding door de Bisschop, bruidjeswagen, landauer met Monseigneur en Oirschotse Rijvereniging."

In februari 1955 wordt de eindafrekening aan het Ministerie van O.K.&W. gestuurd. Het met diverse aanpassingen begrootte bedrag van f 1.060.000,= was overschreden met f 120.803,88. Van het rijk is f 937.377,77 ontvangen, van het Commissariaat schadeherstel f 114.777,58, giften en collectes voor de kerk en de klokken hebben f 271.246,24 opgebracht.

De feestelijkheden rond de ingebruikname van de gerestaureerde kerk startten op 20 juni 1957 met het openluchtspel "Het nieuwe Gasthuis der Armen", een sacramentsspel van Calderon de la Barca, opgevoerd door Sancta Maria (regie kap. Leenders). in samenwerking met de VVV en het RK. Jongerenkoor o.l.v. ditigent Ad van Oosterhout. Hierna droeg deken De Vries een plechtige mis op. Op de markt werd een theater geplaatst met een lichttoren en een tijdelijk carillon, waarop iedere avond een beiaardconcert door Mr. Wendell Westcott werd gegeven. "Van 21 t/m 23 juni zal na het tromgeroffel en het wapperen der vendels van de gilden, de pittige tonen der muziekkorpsen en de ritmische bewegingen der dansers, de vreugde van Oirschots bevolking vertolken, omdat de toren der St. Pieterskerk in zijn oude luister hersteld gaat worden. De opbrengsten van de festiviteiten zijn voor de aanschaf van een nieuw carillon. Er wordt een carillonfonds in het leven geroepen met een erebestuur, een ere-comité en een werkcomité met H. Schreurs als voorzitter.

Definitief herstel van de toren

In 1952 is al een aanvraag uitgestuurd voor afbouw van de toren, maar omdat herstel van de bovenste geleding van de toren niet voorkomt op in de jaren 1952-1956 opgemaakte inventaris van meest urgente restauraties van door oorlogsgeweld beschadigde monumenten, "zal dit voorlopig niet aan de orde komen". Pas in 1957 geeft het bisdom toestemming om "voorbereidende maatregelen te nemen die kunnen leiden tot het helen van de laatste oorlogswonden Uwer kerk".

Ir. Geenen wordt verzocht ook deze operatie weer te leiden. In augustus 1959 gaan de tekeningen naar Monumentenzorg. Deze dienst waarschuwt met klem tegen openbare aanbesteding van het werk, omdat een te groot risicobedrag zal worden opgenomen en men besluit een aanbesteding te houden 'in regie' aan de hand van het regiecontract van Monumentenzorg. Daartoe worden 5 met name genoemde aannemers van buiten Oirschot voorgesteld en "In Oirschot zelf zit voorts nog een uitstekende aannemersfirma, te weten de firma Breemaat, die echter nog geen restauratiewerken maakte, maar waaruit gezien haar mentaliteit, wijze van werken enz. wellicht een uitstekend restauratie-aannemer zou kunnen groeien onder de beproefde leiding van de Heer Verdonk" (was de opzichter bij de vorige restauratie (H.v.d.B.) Op 8 december 1959 gaat Monumentenzorg accoord met het geven van de opdracht aan Breemaat, maar het maandsalaris van de opzichter vindt men aan de te lage kant en voorgesteld wordt dit vast te stellen op f 825,= excl bijslag. In maart 1963 dreigt overschrijding van de werktijd wegens het grote aantal onwerkbare dagen en het tekort aan metselaars, 'die omhoog durven'. Nadat hiervoor een oplossing is gevonden kan het werk normaal doorgaan en op 20 november 1964 kan de eindafrekening gepresenteerd worden. Uitgegeven is f 745.253,62 (waarvan f 107.674,41 voor huur aan steigers), het rijk droeg f 500.985.- hieraan bij.

Torenfeesten

Op verzoek van de VVV worden in november 1963 alle veremgmgen uitgenodigd, waaraan slechts de helft gehoor geeft, om uit hun gelederen een comité samen te stellen, dat de plannen rond de organisatie van de feestelijkheden moet gaan uitwerken. Voorzitter werd Sip Soethout. Ook werd een ere-comité opgericht. Het programma zag er als volgt uit:

Woensdag 6 mei 1964: Opening van de tentoonstelling, verzorgd door heemkundekring Oirschot, in de raadskelder, in tegenwoordigheid van het comité Torenfeesten, de organisatoren, bestuur Heemkundekring en genodigden. De expositie omvat foto's, schilderstukken, beschrijvingen, dit alles dan betrekking hebbend op de Oirschotse toren.

Donderdag 7 mei (Hemelvaartsdag): Kerkelijke herdenking, waarbij niet alleen het kerkkoor maar ook Oirschots Gemengd Koor zal zingen en de gilden aanwezig zullen zijn. Trompetgeschal vanaf de toren door het trompetterscorps van Oirschots Rijvereniging.

Om ± 12 uur officiële opening van de torenfeesten vanaf het bordes van het gemeentehuis door onze burgervader. Niet alleen de Oirschotse bevolking, maar ook Oud-Oirschottenaren zunen daarbij aanwezig zijn. Spoordonk fanfare "Concordia" zal luisterrijke klanken doen horen en de gilden brengen een eerbiedwaardige gildegroet.

13.00 uur: Koffietafel voor oud-Oirschottenaren, met leden Ere-comité en genodigden. Men kan, in 'n speciaal treintje, een rondrit maken door 't mooie Oirschot Conducteur is de heer Jan v.d.Broek. Bejaarden en mindervaliden mogen hier het eerst van genieten en ook nog gratis.

15.00 uur: Optocht, en hoe? Praalwagen, groep of particulier. Er zijn al verschillende toezeggingen, meerdere moeten nog volgen. In het verleden heeft Oirschot bewezen dat zulk een optocht daar goed kan gaan. Voor nadere inlichtingen kunt U terecht bij de heer Chr.Bogmans. Direct na de optocht bezichtiging van de tentoonstelling in de

raadselder met toelichting door leden van Heemkundekring. De bezienswaardigheden van Oirschot kan men bekijken met "rondleiding van de VVV".

19.00 uur: Balavond in 'n grote tent met het orkest "Die Alsternacher Lander", bestaande uit 12 voortreffelijke en enthousiaste muzikanten.

20.00 uur: Toneeluitvoering (blijspel) in het parochiehuis door Oirschot toneelgroep "Sancta Maria".

Vrijdag 8 mei:

20.00 uur: Tweede uitvoering door toneelgroep "Sancta Maria". Genodigden, bejaarden en mindervaliden hebben op deze avond gratis toegang.

Zaterdag 9 mei: Poppenkast van Cia van Boort uit Oisterwijk, voor alle leerlingen van de lagere scholen. Ritmische dansen op de markt door leerlingen van de Maria-school. Demonstraties en wedstrijden van de Oirschotse gilden.

19.00 uur: Teenager-avond in de grote tent.

Zondag 10 mei: De dag van de sport.

Om 13.30 opstelling op de markt. Begeleid door vrolijke marsklanken van harmonie "Arti et Amicitiae" gaat 't in optocht naar het "Oirschot Vooruit"voetbaltenein. Demonstraties van verschillende gymnastiekverenigingen, van de ponyclub, ringrijderij door boeren en boerinnen in klederdracht op de "erdkaar". Voetbalwedstrijden tussen 'n elftal uit spelers van Oirschot Vooruit en Spooronkse Boys en 'n elftal uit de legerplaats.

19.00 uur: **Balavond** met humoristisch tintje. Muzikale begeleiding door de boerenkapel van onze harmonie en Spooronks fanfare.

20.00 uur: derde uitvoering door de toneelgroep "Sancta Maria" in het parochiehuis.

Maandag 11 mei: Traktatie op de scholen. Voor alle leerlingen der lagere scholen en kleuterscholen.

Maandag 18 mei (2e Pinksterdag):

13.00 uur: **De Torenrond** van Oirschot. "Wielervedstrijd met profs, onafhankelijken en amateurs."

's Avonds rond tien uur, werden de Torenefeesten afgesloten met een grandioos vuurwerk. *"Drie vierde van Oirschot was uitgelopen om dit fantastisch mooie schouwspel van nabij of op een afstand mee te maken. Het was zeer spectaculair.* (Sponsor: Smetsers Oliehandel)"

Het carillon

De allang (van de jaren '50) gekoesterde plannen om een carillon in de in volle glorie herstelde toren te plaatsen kregen in de jaren '70 vaste vorm. In mei 1975. informeert de pastoor (niet voor de eerste keer) weer naar de kosten. Het kerkbestuur had voor de bouw van een nieuw gemeentehuis het oude parochiehuis aan de gemeente verkocht *"wat de verwachting in prijs verre heeft overtroffen"*. De pastoor verzocht de bisschop zijn goedkeuring te verlenen dit geld te besteden aan een carillon en spreekt de verwachting uit dat dit bij de gemeenschap de verstandhouding tot kerk en parochie ten zeerste zal begunstigen en: *"Blijkens informatie bij de Burgemeester mag het Kerkbestuur op financiële medewerking rekenen van de Gemeente. De beiaard wordt eigendom van het Kerkbestuur"*.

Destijds had het kerkbestuur het parochiehuis gesticht om daarmee de religieuze, sociale en culturele belangen van de gemeenschap te dienen. Nu deze taken worden overgenomen (het nieuwe gemeenschapshuis wordt niet meer van de parochie) wil het kerkbestuur het oude initiatief hervatten want "een 'zingende' toren [zal] het cultureel aspect van ons monumentaal dorpscentrum verhogen, het zakenleven ten goede komen en het toerisme bevorderen".

Omdat het kerkbestuur van mening was dat met een beiaard het gemeenschappelijk belang gediend was, werd een subsidie aan de gemeente gevraagd en voorgesteld wordt dat de gemeente hiervoor het te subsidiëren bedrag van de kerk leent.

In maart 1976 gaat de gemeente in principe accoord met een bijdrage in de aanschafkosten van een beiaard. Dit op aandringen van het bisdom, dat vond dat het nog maar de vraag was of de kerk in deze tijd nog de taak had een dergelijke voorziening te treffen. Het kerkbestuur was niet gelukkig met het voorstel van het bisdom en wil zelf het initiatief nemen omdat men vreest dat de plannen anders niet door zullen gaan. In juli 1977 vindt een bespreking tussen kerkbestuur en gemeente plaats opdat *"door middel van dit gesprek aan alle misverstanden tussen kerkbestuur en gemeente omtrent de aanschaf van de beiaard, waardoor onnodige vertraging is opgetreden, een einde zal komen"*.

Bovendien is men van mening dat ook uit de verkregen particuliere bijdragen (ca f 65.000,=) blijkt dat de gemeenschap achter de aanschaf staat. Men komt tot een overeenkomst over aanschaf (de kerk wordt eigenaar, de gemeente deelt voor 1/4 in de kosten), het onderhoud (ieder de helft) en de exploitatie (de gemeente krijgt, met enkele beperkingen, de beschikking over het automatische spel dagelijks van 9.00 tot 21.00 uur en over het handspel op alle gewenste uren met uitzondering onder de kerkdiensten).

In oktober 1976 gaf het kerkbestuur aan de Kon. Eijsbouts b.v. te Asten opdracht tot het vervaardigen en monteren van 33 speelklokken volgens de reeks GL-chromatisch-es 4, een klokkenstoel en 2 luidassen en een automatisch spel

voor de prijs, incl 18 % BTW van f 104.298,= met de toevoeging dat een opdracht tot uitbreiding met een handspel zeer waarschijnlijk t.z.t. zal volgen. Op Paasmorgen 1977 is bij de grootste klok de kroon ten dele afgebroken, waardoor het slagwerk van het torenuurwerk werd beschadigd. Mede hierdoor werd de opbouw ernstig vertraagd. Maar op zaterdag 5 november 1977 was het dan zover. Pastoor Jilesen schreef hierover: *"De beiaard werd officieel in gebruik gesteld en strooide zijn feestelijke klanken uit over Oirschot, tot ieders tevredenheid. De droom was werkelijkheid geworden"*.

Hanneke van den Bogarut-Vugts

Bronnen bij de auteur bekend

Voor bouwtechnische gegevens over de restauratie zie:

H. van der Wal: *Oirschot (NB.) R.K. St. Pieterskerk, beschouwingen over de bouwgeschiedenis*, mei 1948. Archief Rijksdienst voor de Monumentenzorg (niet uitgegeven).

J.B. Verdonk: *De Sint-Pieterskerk te Oirschot en haar restauratie*, in Polytechnisch tijdschrift, vakgedeelte B, jaargang 10

(Uit:) KLORIS EN ROOS

Een groot en statig Godshuis met
een dak werd hier toen neergezet
maar nauwelijks twee eeuwen later;
brand, brand en er was geen water.
De kerk brandde grondig af
nam veel mee in haar helse graf
maar uit haar as als uit het niet
een kathedraal zoals u ziet,
metselwerk schoon en goed
een toren met een hoge hoed.
Jij toren had een hoge hoed
die stond je echt geweldig goed,
door storm en hemelvuur in brand
door troebelen toen overmand,
werd jij getooid met boerenpet,
voor nood werd er die opgezet
Het hout voor uwen hoed vergaard
werd goed en droog voor u bewaard
maar o de stormklok luidde weer
aan uwen voet ging brand tekeer
meer huizen nog dan ooit daarvoor
gingen door dit vuur teloor.

De 'Vrede' van Munster zoals ze heet
bezorgde u alleen maar leed
Door Hollands' regels overmand
kwam u in des vijands hand
die hadden toen voor u geen hoed,
het onderhoud was ook niet goed
en pas na honderd jaar
weer terug bij ons gelukkig, maar;
beroofd, vermoeid als Oirschot was
kwam restauratie niet van pas.
Maar nu na weer tweehonderd jaar
krijgen we dat toch voor elkaar!!!
Parochieraad, gemeenteraad
geef hem een nieuwe hoed
zijn oude is versleten
waarom wil je niet weten?

bij de bruiloft van Kloris en Roos op 1 januari 2000

Jacques van de Ven

Torenvers

Hier ben ik weer den ouden toren.
Nieuw en toch als oud herboren
Klimmen mijn transen weer omhoog
Naar de wijde hemelboog.

Hier sta ik weer en werd herwonnen
Nadat mijn bloed zich had geronnen
Over ons marktveld schoon en breed
Niemand die dat ooit vergeet.

Ik ben opnieuw de wachter van de Kempen
En als vroeger een baken in de hei.
Ik doe zoals in het verleden
M'n daagse plichten goed en blij.

Ik werd gedwongen neer te vallen,
Het deed mij pijn te moeten gaan.
Maar 't Oirschotse volk met z'n allen
Hielp mij weer op te ,staan.

Ik heb de mensen van veel eeuwen
Rondom mijnen voet zien gaan.
Veel kwamen er om mij te eren
Ook kwamen er om mij te slaan.

Ik zag geslachten langs mij komen
En vreemde legers aan mijn voet
Maar hield toch steeds door alle tijden
Voor mijn Oirschots volk nog moed.

Ik werd een begrip voor heel m'n Brabant.
Ik was er en ik bleef er staan
En liet geduldig zonder klagen
De stormen langs mij henen gaan.

Ik zag de lente telkens komen
Dan werd het groen rondom mijn deur.
De zomer zette in volle tonen
Mijn flanken trots in zonnekleur.

De herfst bracht z'n beking mede
Wanneer het leven rusten ging.
De winter gaf mijn mooi kantelen
Een witte schoon herrinnering.

Mijn klokken die zijn blijven zingen
Galmend over ons Brabants land
Totdat hieraan voor korte wijle
Werd een eind gemaakt door schennershand.

Wat heb ik m'n volk vaak opgeroepen
Tot bede in m'n schone kerk.
Hier kwamen zij in grote groepen
Bidden na hun daag'lijks werk.

In kerstnachten en 't zijn er velen
Dan riep ik met m'n beste stem:
"Kom mensen, kom met zovelen
Vraag eensgezind om vree aan Hem".

Ik zag ze komen dan van verre .
Van Piekenhoek en van 't Laageind
Van Boterwijk en ook van Straten
Van alle streken op naar mij.
Geloof me dat mijn stem dan schalde
Eens zo schoon en eens zo blij?

Ik heb ook droefenis gekend en dikwijls
Gestaan aan 't graf van Oirschots volk
M'n klokgelui was voor eenieder
Van zijn verdriet zo'n beste tolk.

M'n mensen zag ik heel vaak blijde.
Eén was ik ook in hun lijden
Als rampen tegenspoed hen sloeg
Was 't mijn stem die het verder droeg.

Gij allen moogt nu met mij vieren
Het feest dat nooit z'n weerga vond,
Want Oirschots toren mag weer sieren
Ons dierbaren Brabantse grond.

Ik ben er en ik doe gedenken
Aan Brabants kracht en adeldom
En wie het tracht U hierin te krenken
Die wijst gij fier op Oirschots dom.

Vertel hen dat ik dóor de eeuwen
Gestaan heb op dit stukske grond
Waarin zo vele jaren in 't verleden
Uw voorgeslacht zijn rustplaats vond.

Zeg hen dat om mijn zware muren
De kermis schalde luid en blij
Verhaal hen over het gilde-wezen,
Dat bloeide en bloeit nog even vrij.

Verkondig dan en doe het blijde
Aan ieder die het horen wil,
Dat mijn torenkruis blijft wijzen
Steeds den hogen hemel in.

Dat land-en volk in dees'contreien
Met mij vergroeid zijn heel en al
En ik door schoon en kwade tijden
Uw aller goede harten stal.

Dan ben ik gerust en vol vertrouwen
Zie ik de toekomst komen gaan.
Onder de schutse van de Lieve Vrouwe
Kan mijn volk het leven aan.

Dan zie ik weer mijn dorp daar liggen
Het schoonste dat ik ergens ken
Dan ben ik blij te mogen zeggen
Dat ik weer den ouden toren ben.

Oirschot, Lentemaand 1964. H.v.d.Eijnde.